

Izabela WYSZOWSKA

Akademia Wychowania Fizycznego
im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu

Tadeusz JĘDRYSIAK

Fundacja Oko-Lice Kultury, Zblewo

PIELGRZYMOWANIE W RÓŻNYCH RELIGIACH ŚWIATA – CELE I MOTYWY

Wstęp

Pielgrzymka stanowi indywidualną lub grupową wędrówkę do miejsca uświęconego przez określoną tradycję ludową. Pielgrzymowanie do miejsc świętych i cudownych ma szczególnie znaczenie dla wiernych w judaizmie, islamie, chrześcijaństwie oraz w hinduizmie i buddyzmie. Niezależnie od wyznawanej religii, ludzie udają się do miejsc kultu nie tylko z poczucia wypełnienia obowiązku wobec Boga, ale często także z wewnętrznej potrzeby bliskiego z nim spotkania. Pielgrzymowanie jest manifestacją wiary. Wyznawca podejmujący podróż z powodów religijnych publicznie przyznaje się do danego systemu religijnego. Wędrując szlakami wyznaczonymi przez pokolenia, człowiek wierzący zanoszą do Boga prośby i dziękczynienia, będąc zarazem znakiem wiary i zawierzenia dla otaczającego świata (PIWKO 2011). Ludzie pielgrzymują z wielu przyczyn, różnie też motywują własny udział w określonej pielgrzymce. Ścisłe religijne znaczenia w peregrynacji pielgrzymkowej nabiera wewnętrzna potrzeba przemiany moralnej. Motywacja biologiczno-kosmologiczna jest skutkiem przeżywania niepewności egzystencjalnych przez jednostki, rodziny, społeczności lokalne, naród czy całą ludzkość (KOLENKIEWICZ 2016).

Pielgrzymki do miejsc świętych

Pielgrzymowanie można zaliczyć do bardzo trwałych praktyk religijnych. Wędrowki do uświęconych miejsc podejmowano od początku istnienia człowieka. Należy je więc uznać za jedną z najstarszych form migracji motywowanych pozaekonomicznie (JACKOWSKI 2003). Przez wieki na zewnętrzną formę praktykowania pielgrzymowania miały wpływ różnorodne elementy: polityczne, historyczne, kulturowe i religijne. Mimo wielu zmian do dziś trwała pozostała istota podejmowania trudu pielgrzymowania, którą jest pragnienie obcowania z *sacrum*. To rodzaj podróży odbywanej w celach religijnych, której kulminacją są odwiedziny w świętym miejscu.

Zdaniem A. JACKOWSKIEGO (2007), za pielgrzymkę uważa się podjętą z motywów religijnych podróż do miejsca uważanego za święte ze względu na szczególne działanie w nim Boga lub bóstwa, aby tam spełniać określone akty religijnej pobożności i pokuty. Z kolei ojciec S. BARBARIĆ¹ (1999) o pielgrzymkach pisze następująco:

Pielgrzymki znane są we wszystkich religiach. Stanowią wyraz człowieka poszukującego Boga w miejscach, gdzie objawiał się w szczególny sposób, gdzie mogli łatwiej odczuć Jego obecność albo poprzez szczególnie ubogacone charyzmatami osoby, które służąc tymi darami stały się znakiem obecności Bożej. Dlatego też istnieją miejsca pielgrzymowania przyciągające ludzi, którzy odwiedzają je poszukując Boga, pokoju, radości, miłości i nadziei. Poprzez pielgrzymkę człowiek wychodzi ze swej codzienności, zostawia pracę, rodzinę, przyjaciół, pewność i wyrusza w drogę niesiony pragnieniem nowego spotkania z Bogiem.

Wyróżnienia typów pielgrzymek można dokonać w rozmaity sposób, zależnie od przyjętego kryterium ze względu na zamierzone cele duchowe i miejsca, do których zmierzają. Znaczenie ma także skład osobowy, sposób poruszania się pątników oraz czas trwania pielgrzymki. Czynnikiem mającym wpływ na specyfikę tego typu peregrynacji jest samo miejsce święte, a konkretnie przedmiot kultu charakterystyczny dla niego wraz ze wszystkimi wartościami, jakie to miejsce oferuje przybyłym.

Corocznie na całym świecie do świętych miejsc swojej wiary podążają tłumy. Obecnie we wszystkich niemal religiach i kontynentach odbywają

¹ Barbarić Slavko (1946–2000) – ojciec franciszkanin pochodzący z Bośni i Hercegowiny. Władał kilkoma językami europejskimi, dlatego też przez wiele lat oddawał się pracy z pielgrzymami w Medjugorje – miejscu objawień Matki Bożej. Objechał cały świat głosząc Maryjne orędzie pokoju i pojednania.

się pielgrzymki, choć w różnym stopniu rozwinięte. Wyznawcy judaizmu, chrześcijaństwa, islamu, hinduizmu i buddyzmu praktykują – często w niecodzienny sposób – swoje duchowe podróże. Główne centra pielgrzymkowe odwiedzane są przez wiernych z całego obszaru wpływów danej religii. Celem podróży pielgrzymkowej jest modlitwa, spełnienie określonych rytuałów oraz wiara w siły nadprzyrodzone działające w świętym miejscu, a zwłaszcza w cudowne uzdrowienia. Pielgrzymowanie umożliwia pogłębienie wiary, stanowi także wyraz tęsknoty za wartościami duchowymi, często tak lekceważonymi w skomercjalizowanym świecie.

Judaizm – pielgrzymowanie do miejsc świętych jako obowiązek

W. TYLOCH (1987) podkreśla, że judaizm jest pierwszą religią, w której na terenach Bliskiego Wschodu ukształtował się monoteizm, nadający jej także cechy uniwersalistyczne. Idee te przejęły później dwie inne religie: chrześcijaństwo i islam, a rozwinięszy je wykroczyły poza ramy jednego narodu i stały się religiami uniwersalistycznymi.

Żydzi wierzą w jednego Boga (Jahwe), który jest Stwórcą i Panem Wszechświata. Wierzą, że łączy ich z Bogiem specjalna więź: Przymierze, które zawarł z nimi Stwórca. Prawo zapisane w świętej księdze Żydów – *Torze*, zostało nadane Mojżeszowi na szczycie góry Synaj i stanowi zbiór zasad życia zgodnego z Przymierzem. Przez wieki centrum religijnym Żydów była świątynia jerozolimska, wierzą oni, w jej przyszłe odbudowanie. Wyznawcy judaizmu skupiają się w niezależnych od siebie gminach. Element kluczowy, który wpływa na całą egzystencję narodu żydowskiego stanowi wiara. Judaizm jest bowiem dla Żydów nie tylko religią, cywilizacją czy kulturą, lecz przede wszystkim sposobem życia, postępowania i działania (RADŁOWSKA 2009). Dla Izraelitów pielgrzymowanie było obowiązkiem. Jak zaznacza J. KOZYRA (1988), odprawianie pielgrzymek było nakazem Bożym. Starożytne *Kodeksy Przymierza* (*Pismo Święte* 2000) zobowiązywały wszystkich Izraelitów płci męskiej do stawienia się trzy razy w roku przed Bogiem Jahwe w Święto Paschy – Przaśników², Święto Ty-

² Święto Paschy (hebr. *Pesach*) – główne i największe ze świąt żydowskich, zwane też Świętem Przaśników, czyli niekwaszonego chleba, tzn. macy, jest świętem obchodzonym na pamiątkę wyjścia Izraelitów z egipskiej niewoli. W Izraelu święto trwa siedem dni (TYLOCH 1987).

godni³ – Pięćdziesiątnicy oraz w Święto Namiotów⁴. Z okazji wymienionych świąt nakaz ten miał być wypełniany w świątyni jerozolimskiej (przed jej wybudowaniem pielgrzymowano natomiast do Szilo). Święta te znane są jako pielgrzymki lub święta „piesze”, ponieważ w dawnych czasach wierni (dorośli mężczyźni, czasem nawet z całymi rodzinami) udawali się obowiązkowo do świątyni, co zostało określone w Prawie Izraela, aby je celebrować.

Fot. Tadeusz Jędrysiak

Izrael – Jerozolima – panorama Starego Miasta z Góry Oliwnej

Jerozolima jest jednym z najbardziej fascynujących miast na świecie. W języku hebrajskim jego nazwa brzmi „Jeruszałaim” (miasto pokoju), a po arabsku „Al-Quds” (święte). Początki miasta sięgają ponad 4000 lat. Jerozolima dzieli się na trzy części: Stare Miasto, Wschodnią Jerozolimę oraz dynamicznie rozrastające się wokół nich Nowe Miasto. Wewnątrz murów Stare Miasto dzieli się na dzielnice: żydowską, chrześcijańską, muzułmańską i ormiańską

³ Święto Tygodni (hebr. *Szawuot*) – przypada w 50 dni po święcie Paschy, trwa tylko jeden dzień, łączy się z objawieniem i zawarciem przymierza na Synaju i nadaniem *Dziesięciu Przykazań*, co uważa się za główny punkt całej historii wyjścia Żydów z Egiptu (TYLOCH 1987).

⁴ Święto Namiotów (Szałasów) (hebr. *Sukkot*) – na czas tego święta wznosi się kryte gałęziami lub słomą budki czy szałasy, w których spożywa się posiłki. Mają one przypominać opiekę okazaną Izraelitom przez Boga podczas wędrówki przez pustynię i są charakterystyczną cechą tego święta. Przez siedem dni święta ortodoksyjni Żydzi mieszkają poza domem w budach pod gołym niebem – w Izraelu często stawianych na balkonach. Szałasy te zdobione są owocami, symbolem boskiego przybytku, w którym kiedyś zgromadzą się wszyscy ludzie i w ten sposób święto to łączy się z wizją proroka Zachariasza, że wszystkie narody zgromadzą się w Jerozolimie (TYLOCH 1987).

Z pielgrzymką do Jerozolimy związane są trzy ofiary: ofiara stawienia (całościowa), ofiara świąteczna (pokojowa) oraz ofiara radosna. Trzy święta pielgrzymkowe miały jako wspólny temat radość z obecności Boga. Była ona tradycyjnie wyrażana uczciami, z mięsem i winem oraz kupowaniem nowej odzieży dla kobiet (SOLOMON 1997). Pielgrzymowanie w judaizmie było czasem dziękczynienia Bogu za dary i czyny, jakich dokonuje na rzecz Izraela, czasem, kiedy ważne było dostojęstwo, obrzędowość, piękno ceremonii i rytuału liturgicznego, a zarazem radość oderwania się od codziennych obowiązków rutyny (MAKOWSKA 2015).

Fot. Tadeusz Jędrysiak

Izrael – Jerozolima – Ściana Płaczu

Najświętsze miejsce judaizmu. Ortodoksyjni Żydzi przychodzą tu opłakiwać zagładę swej świątyni. W szczeliny muru dawnej świątyni pielgrzymi wkładają karteczki z modlitwami. W 1981 r. cały zespół zabytkowy w Jerozolimie wraz z murami obronnymi został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO

Jerozolima ma unikatowy charakter wśród wszystkich miast Izraela jako ośrodek religijny i pielgrzymkowy od czasów starożytnych, uzyskując rangę najważniejszego centrum religijnego w Ziemi Świętej. Miasto w reli-

gii żydowskiej jest czczona jako historyczna stolica królestwa Izrael. Na jej terenie ulokowana została Arka Przymierza, symbolizująca przymierze Żydów z Jahwe. Dla Żydów Jerozolima jest punktem, do którego kierowane są wszystkie myśli, nadzieje i modlitwy wiernych. Świadczy o tym fakt, że w jej kierunku są zwrócone wszystkie synagogi, zaś w domach, na ścianach od jej strony są zawieszone ilustracje wyobrażające miasto (FLAGA 2013). Obecnie głównym punktem pielgrzymowania Żydów do Jerozolimy jest Ściana Płacz⁵ oraz grób króla Dawida.

Warto dodać, że Jerozolima jest znana w świecie pod nazwą Świętego Miasta dla wyznawców trzech religii: judaizmu (miejsce ofiarowania Izaaka przez Abrahama; miejsce budowy Pierwszej Świątyni i pałacu królewskiego przez króla Salomona), chrześcijaństwa (miejsce ukrzyżowania i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa) i islamu (tradycja muzułmańska utożsamia Jerozolimę z Al Aksa, gdzie miał wstąpić do nieba Mahomet).

Chrześcijaństwo – pielgrzymka jako praktyka czynnej ascezy i pokuty za ludzkie słabości

Chrześcijaństwo jest jedną z głównych religii monoteistycznych. Powstało w I wieku n.e. w łonie judaizmu, jako wynik działalności Jezusa, jego nauczania, czynów, śmierci i Zmartwychwstania, które od początku stanowiło główną prawdę wiary chrześcijańskiej i motyw działań pierwszych wyznawców. Chrześcijanie wierzą w jednego Boga, który stworzył niebo i zie-

⁵ Ściana Płacz (właściwa nazwa Ściana Zachodnia) – jedyny zachowany fragment Świątyni Jerozolimskiej zburzonej przez rzymskiego cesarza Tytusa w 70 r. n.e. Około 1005 r. p.n.e. król Dawid ustanowił Jerozolimę stolicą państwa izraelskiego i uroczyste wprowadził tutaj Arkę Przymierza, namacalny dowód obecności Boga. W około 960 r. p.n.e. pomysł budowy świątyni zrealizował następca Dawida, król Salomon. W wyniku najazdu Babilończyków doszło do zniszczenia Jerozolimy i zburzenia świątyni (586 r. p.n.e.). Ponad połowę ludności żydowskiej uprowadzono do Babilonu. Po powrocie z niewoli babilońskiej świątynia została odbudowana (515 r. p.n.e.). Drugą Świątynię zburzono po upadku powstania żydowskiego przeciwko Rzymianom. Pozostałością po tej świątyni jest Ściana Płacz – święte miejsce dla Żydów. Data spalenia świątyni przez Tytusa (6 sierpnia 70 r.) przeszła do historii Izraela jako symbol wszystkich nieszczęść, cierpień i tragedii, przez jakie przeszedł Naród Wybrany (JACKOWSKI 2003). Ścianę Zachodnią nazwano Ścianą Płacz dlatego, że po zburzeniu Drugiej Świątyni w 70 r. Żydom zabroniono wchodzić do Jerozolimy i dopiero w czasach Bizancjum zezwalano im na to raz w roku, w rocznicę upadku przybytku. Wówczas płakali nad ruinami najświętszego miejsca. A potem, w latach 1948–1967 znowu zakazano im zbliżać się do niej, gdyż ta część miasta należała do Jordanii.

mię oraz człowieka, który miał pozostawać z Nim w szczególnej relacji. Praktykę pielgrzymowania chrześcijaństwo przejęło od judaizmu i stało się ono rodzajem pątniczej pobożności już w pierwotnym Kościele. Początkowo chrześcijanie podążali do miejsc naznaczonych ziemską działalnością i życiem Chrystusa. Wraz z rozwojem i umacnianiem się chrześcijaństwa na terytoriach poszczególnych państw zaczęły powstawać ośrodki kultu związane ze śmiercią męczenników, życiem i działalnością świętych, relikwiami, cudami czy objawieniami. W okresie wczesnochrześcijańskim idea pielgrzymowania miała jeszcze bardzo ograniczony charakter. Wzmożenie ruchu pielgrzymkowego przypadło na IV wiek – okres panowania cesarza Konstantyna Wielkiego, który nie tylko przyznał wolność wyznawcom Chrystusa (Edykt mediolański z 313 r.), ale także aktywnie wspierał rozwój Kościoła poprzez finansowanie budowy świątyń oraz korzystne regulacje prawne, co w dużej mierze przyczyniło się do formowania jego ekonomicznej bazy i powstawania infrastruktury służącej wiernym (KLIMIUK 2012). W czasach konstantyńskich powstały pierwsze kościoły pielgrzymkowe. W 380 roku cesarz rzymski Teodozjusz (347–395) uznał chrześcijaństwo za religię państwową imperium rzymskiego i to właśnie wtedy narodziły się pielgrzymki chrześcijańskie. Liczba miejsc pielgrzymkowych wzrastała wraz z rozwojem religii chrześcijańskiej, w której pielgrzymki stanowią jeden z publicznych i wspólnotowych wyrazów pobożności. Inaczej mówiąc, istota pielgrzymki wynika zawsze z chęci wiernych do obcowania z *sacrum* (JACKOWSKI, SOŁJAN 2007). Pierwszym powodem podejmowania pielgrzymek była wiara w Boga i zaufanie do świętych. Grzeszny człowiek szukał orędowników, którzy mieli się za nim wstawić w dniu Sądu Ostatecznego. Święci byli także pośrednikami w prośbach kierowanych do Boga. Proszono ich o wstawiennictwo – w chwili śmierci lub w przypadku różnych nieszczęśliwych bądź tragicznych wypadków losowych (SALETNIK 2016).

Pielgrzymka w religii chrześcijańskiej ma także wymiar kultyczny, przejawiający się w aktach liturgicznych (Eucharystia, inne sakramenty, słuchanie Słowa Bożego) oraz w wielu formach pobożności ludowej. Wśród aktów integralnie wpisanych w ten wymiar wymienia się adorację i uwielbienie Boga, dziękczynienie za otrzymane dobra, składanie ślubów i ich wypełnienie. Naturalnym zadaniem każdej pielgrzymki jest apostołstwo, czyli zwiastowanie Ewangelii i wyznawanie Chrystusa (PERSZON 2013).

Podbój Ziemi Świętej przez Arabów (638 r.) znacznie utrudnił dostęp do jej świętych miejsc, ale nie zatrzymał rozwoju ruchu pątniczego. Wieki średnie stały się złotym okresem dla pielgrzymowania w nowe, tworzące się kierunki. Na czoło wysunął się Rzym, miejsce męczeńskiej śmierci apo-

stołów świętych Piotra i Pawła oraz siedziba następców św. Piotra. Znaczenie miały katakumby mieszczące groby męczenników i pierwszych chrześcijan. W Wiecznym Mieście zgromadzono wiele ważnych dla chrześcijan relikwii, na przykład relikwie Męki Pańskiej, Schody Święte przyciągające rzesze pątników.

W XII wieku kult relikwii jako wyraz pobożności ludowej został poparty przez Kościół. W całej Europie rozwijały się centra pielgrzymkowe o znaczeniu lokalnym i ponadregionalnym, choć sama peregrynacja nie należała do oficjalnej liturgii kościoła (ORZECZOWSKA-KOWALSKA 2013). W średniowieczu pielgrzymowali zarówno ludzie zdrowi, jak i chorzy, ubodzy i bogaci, zdesperowani i szczęśliwi, by w świętych miejscach błagać o ratunek, odpokutować za grzechy lub wyrazić swą wdzięczność za doznane łaski. Większość grup pielgrzymów tworzyli mężczyźni, ale sporą część stanowiły kobiety i dzieci oraz osoby chore. Santiago de Compostela pełniło wówczas obok Jerozolimy i Rzymu funkcję jednego z trzech głównych centrów pielgrzymkowych. Pątnicy przybywali do tego zakątka północno-zachodniej Hiszpanii, by „odwiedzić” ciało św. Jakuba. Także w dobie średniowiecza, pod wpływem rozpowszechnionego kultu Matki Bożej, szczególnego znaczenia nabrały również pielgrzymkowe ośrodki kultu maryjnego, na przykład we Francji pielgrzymowali do nich przez kolejne wieki władcy – od Filipa Augusta do Ludwika XVIII. Późniejsze objawienia w Lourdes, Fatimie i La Salette przyczyniły się do odrodzenia i ugruntowania pielgrzymek.

Istotnym czynnikiem pobudzającym ruch pielgrzymkowy były średniowieczne praktyki pokutne. Każdy proboszcz mógł „zadać” jako pokutę odbycie pielgrzymki do wyznaczonego miejsca, dotyczyło to zarówno osób świeckich, jak i duchownych. Stąd na szlakach pątniczych bywały setki samotnych pokutników, którzy po dojściu do sanktuarium otrzymywali rozgrzeszenie⁶.

Choć w tradycji chrześcijańskiej pielgrzymowanie stanowi fenomen bardzo stary, to jednak praktycznie aż do końca XX wieku nie dostrzegano potrzeby, aby zwyczaj pielgrzymowania ująć w ramy oficjalnego nauczania Kościoła. Wcześniej pojawiały się dokumenty, zwłaszcza bulle papieskie, ogłaszające odpusty związane z pobożnym nawiedzaniem miejsc świę-

⁶ *Peregrinari* oznaczało *pro suisculpisambulare*. Te nakazane pielgrzymki pokutne miały za zadanie usunąć ze społeczności gorszyieli i skłonić ich do zmiany życia. Odróżniano je od pielgrzymek podejmowanych dobrowolnie z pobudek religijnych – *peregrinatio religiosa* (PERSZON 2013).

tych⁷. Warto tu przytoczyć wypowiedź papieża JANA PAWŁA II (1998 r.) na temat pielgrzymki:

Pielgrzymka jest praktyką czynnej ascezy i pokuty za ludzkie słabości, wyraża nieustanną czułość człowieka wobec własnej ułomności i przygotowuje go wewnętrznie do przemiany serca. Przez czuwanie, post i modlitwę pielgrzym postępuje na przód drogą chrześcijańskiej doskonałości.

Fot. Tadeusz Jędrusiak

Izrael – Betlejem – Bazylika Narodzenia

Wybudowana przez cesarza Konstantyna Wielkiego w 326 roku na prośbę jego matki Heleny, nad grocią, w której narodził się Jezus, jest jedną z najstarszych świątyń chrześcijańskich na świecie, w której sprawowane są nabożeństwa. Od 2012 r. wpisana jest na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO

Współcześnie Rzym wraz z Watykanem obok Ziemi Świętej jest dominującym celem pielgrzymek wśród wszystkich wyznawców religii chrześcijańskiej. Od dobrych dziesięciu stuleci Rzym przyciąga rzesze pielgrzymów. W jednym tylko „Świętym Roku” (1300) było ich około 200 tys. Od tego czasu poruszanie się pielgrzymów po Wiecznym Mieście regulowane było przez papieskie bulle. Dziś pątnicy przybywający do Rzymu nadal najczęściej odwiedzają pierwsze chrześcijańskie cmentarze – katakumby św. Kaliksta, Sebastiana, Domitilli, Koloseum, bazyliki (oraz Muzea Watykańskie), a także biorą udział w publicznych audiencjach papieskich na placu św. Piotra. Rzymskie katakumby pomimo okresowych prześladowań chrześcijan od czasów cesarza Nerona (54–68 r. n.e.) do IV wieku, podobnie

⁷ W 1300 r. po raz pierwszy ogłoszono w Rzymie „Rok Święty” i jubileusz, co znacznie ożywiło ruch pielgrzymkowy i wzmocniło (aż do czasów współczesnych) rolę papieża w Kościele. Decyzja ta przyczyniła się do powstania Societas Peregrinantium pro Christo. Organizacja ta widziała w pielgrzymce dzieło misyjne (PERSZON 2013).

jak inne cmentarze, uważane były przez Rzymian za miejsca święte i rzadko padały ofiarą plądrowania lub niszczenia (HARPUR 1995).

Fot. Tadeusz Jędrysiak

Włochy – Watykan – Bazylika św. Piotra

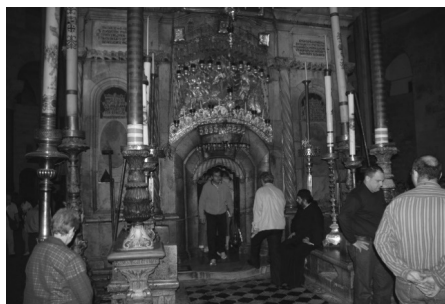
Najważniejsze miejsce hierarchii kościelnej oraz jedna z najbardziej monumentalnych budowli na świecie. Pod bazyliką mieści się grób św. Piotra. Środkowy taras bazyliki nazywany jest „balkonem *Habemus Papam*”, z niego bowiem ogłaszane są wyniki konklawe i prezentowany jest nowy następca św. Piotra. Plac św.

Piotra jest miejscem spotkań pielgrzymów i audiencji generalnych

Najważniejszymi wspomnianymi miejscami dla pielgrzymów w Rzymie są bazyliki papieskie (do 2006 r. zwane patriarchalnymi) noszące specjalny tytuł „bazyliki większe”. Cztery bazyliki wymienione poniżej posiadają *portam sanctam* – Święte Drzwi⁸, otwierane w czasie roku jubileuszowego

⁸ Zwyczaj obchodzenia Jubileuszu, jak i późniejszy obrzęd otwierania Drzwi Świętych w Bazylice św. Piotra, powstały w średniowieczu. Drzwi Święte istniały jeszcze przed wpro-

wego: Bazylika św. Piotra, Bazylika św. Pawła za Murami, Bazylika Matki Bożej Większej, Bazylika św. Jana na Lateranie – drugi pod względem ważności kościołów w Wiecznym Mieście. Przez stulecia na Lateranie znajdowała się siedziba papieży, bazylika odgrywała rolę głównej świątyni chrześcijańskiej. J. GÓRECKI (2007) stwierdza, że od dawna pielgrzymki do Rzymu były manifestacją wiary, świadectwem jedności narodowej i próbą integrowania Europy. Autor podkreśla także eklezjalny wymiar pielgrzymowania. Manifestując swoją wiarę pielgrzymi wnosili kapitał wiary, nadziei i miłości. W ten sposób wzrastał autorytet Kościoła powszechnego.

Fot. Tadeusz Jędrysiak

Izrael – Jerozolima – Via Dolorosa

Pielgrzymi uczestniczący w Drodze Krzyżowej do Bazyliki Bożego Grobu

Najwięcej pielgrzymek w religii chrześcijańskiej związanych jest z kultem maryjnym. Sanktuaria poświęcone Matce Bożej stanowią obecnie około 85% wszystkich sanktuariów na świecie (<http://www.opoka.org.pl>). Do najsłynniejszych należą: Guadalupe (Meksyk), Lourdes (Francja), Fatima (Portugalia), Częstochowa. Inne ważne sanktuaria maryjne, do których podążają rzesze pielgrzymów z całego świata, to: Mariazell (Austria), Medjugorje (Bośnia i Hercegowina), La Salette (Francja), Montserrat (Hiszpania), Jerozolima (Izrael), Nazaret (Izrael), Lewocza (Słowacja), Loreto (Włochy), Walsingham (Anglia) i wiele innych (ŻYWCZAK 2014).

wadzeniem Jubileuszu, żaden dokument nie mówi o ich otwieraniu jako symbolu otwarcia samego Jubileuszu. Były to drzwi, które prowadziły do ujrzenia „Świętego Oblicza”. Wchodzenie przez nie wymagało pewnego aktu pokory, przypominały ciasną bramę prowadzącą do zbawienia, czyli ujrzenia świętego wizerunku. Drzwi Święte otrzymały swą nazwę i znaczenie, bo prowadziły do świętych dla pielgrzymów miejsc (MIAZEK 2000).

Islam – pielgrzymka fundamentalną praktyką religijną, o rytuałach ustalonych przez proroka

Nazwa islam pochodzi od arabskiego rdzenia „*salama*”, które oznacza pogodzenie się z wolą Bożą. Muzułmanie wierzą, że przez podporządkowanie się woli Boga odnajdą wewnętrzny spokój i pokój powszechny. Założycielem islamu był Muhammad (polskie tłumaczenie Mahomet), wysłannik Allaha, jedynego Boga. Islam zdecydowanie sprzyja pielgrzymkom przez bardzo rygorystyczne nakazy wiary. Każdy wyznawca Allaha przynajmniej raz w życiu ma obowiązek odbyć pielgrzymkę do Mekki⁹, stanowi to jeden z pięciu filarów tej religii. Tam znajduje się Dom Boży na Ziemi i urodził się prorok Mahomet. Pielgrzymka jest momentem o fundamentalnym znaczeniu w życiu wiernego muzułmanina. Dotyczy słowa samego proroka:

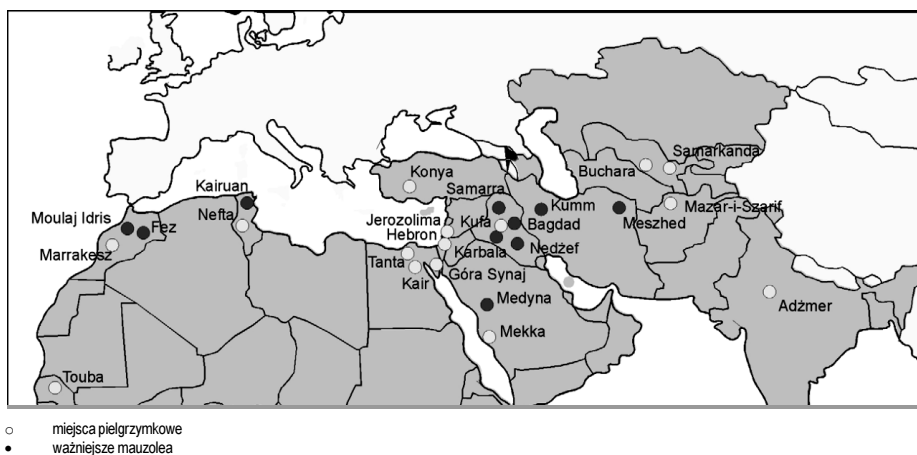
Kto prawidłowo dopełnia obrzędów pielgrzymkowych i nie popełnia czynów bezwstydných, będzie czysty jak noworodek (DELGAMBRE 1996).

Obowiązujące do dziś rytuały związane z pielgrzymowaniem do Mekki ustalił prorok Mahomet podczas pierwszej swojej pielgrzymki do tego miasta w 632 roku. Obecnie wszystkie szczegółowe obowiązki pielgrzymowania zawarte są w prawie muzułmańskim. Zakazuje ono pielgrzymowania kobietom, bez męskiego opiekuna. Ponadto osoby, które z różnych względów nie mogą wziąć udziału w pielgrzymce do Mekki, mogą wysłać w swoim imieniu zastępcę (DANECKI 2007).

W islamie wyróżnia się trzy najważniejsze pielgrzymki: *hadżdż* – główna, pełna, rytualna pielgrzymka do Mekki przynajmniej raz w życiu jest obowiązkiem każdego dorosłego, zdrowego muzułmanina (zarówno mężczyzny, jak i kobiety), oczywiście jeśli posiada ku temu wystarczające środki

⁹ W Mekce znajduje się Al-Ka'ba (z arab. – „szczęście”), główny punkt koncentrujący wyznawców Allaha. Al-Ka'ba jest budowlą z kamienia umiejscowioną na dziedzińcu największego meczetu w Mekce, pokrytą czarną zasłoną z haftowanymi wersetami *Shahady* (wyznaniem wiary). Tradycja islamska głosi, iż Al-Ka'ba została poświęcona przez Boga, który zbudował w Niebie Dom zwany Baitullah (z jęz. arab. Dom Boga). Na czas świętej pielgrzymki Al-Ka'ba jest pokrywana białą zasłoną. Cztery narożniki świątyni (Iraku, Syrii, Jemenu i Czarny) wyznaczają kierunki świata. Czarny narożnik, znajdujący się po wschodniej stronie szczęścianu ma szczególne znaczenie. Jest miejscem największej relikwii muzułmańskiej – Czarnego Kamienia (*Mały słownik...* 1971). Istnieje wiele przekazów na temat pochodzenia tego brązowo-czarnego kruszywa. Według niektórych interpretacji jest to po prostu meteoryt bądź odłamek innego materiału, który spadł na Ziemię. Wyznawcy islamu głęboko ufają w przekazanie kamienia z raju przez Archaniola Gabriela Abrahamowi do budowy świętego sanktuarium (THORVAL 2002).

ki. Dla większości muzułmanów pielgrzymka ta jest celem ich duchowego życia. Wielu muzułmanów na odbycie pielgrzymki pełnej przeznacza cały majątek. Święta pielgrzymka¹⁰ do Mekki jest wielkim wydarzeniem, a sam wierzący, który ją odbył, nazywany jest specjalnym tytułem *hadżdż* bądź *hadżdżi* („pielgrzym”) oraz obdarzany wyjątkowym szacunkiem przez współwyznawców. Cechą „hadżdżu” jest jej wspólnotowość i ściśle określony czas (DANECKI 2007). Główna pielgrzymka odbywa się od 6. do 13. dnia świętego miesiąca¹¹. *Umra* – to pielgrzymka mniejsza do Mekki, którą można odbywać indywidualnie w dowolnym okresie. Tradycja zaleca odbywanie jej w czasie ramadanu. Najważniejszym jej elementem jest siedem rytualnych okrążeń Al-Ka’ba i ucałowanie Czarnego Kamienia.

Rys. 1. Główne święte miejsca pielgrzymkowe muzułmanów
Źródło: A. DEUŻEWSKA (2012)

¹⁰ Warunki uczestnictwa w świętej pielgrzymce są następujące: trzeba być dojrzałym płciowo, być w pełni władz umysłowych, mieć wystarczające środki finansowe na podróż i nie być w konflikcie z żadnym bliźnim. Zaraz po przybyciu do Mekki pielgrzym zobowiązany jest podać nazwisko przewodnika, w którego gestii będzie pozostawał przez cały pobyt. Nazwisko to musi być wpisane czytelnie do paszportu. Po przybyciu do Świętego Miasta pielgrzymujący mężczyźni muszą owinąć się w dwa niezszyte, białe kawałki płótna, symbolizujące czystość. Pielgrzymi najpierw odbywają rytualną procesję *umry*, okrążając w lewo siedem razy Al-Kabę i całują Czarny Kamień umieszczony w jej południowo-wschodnim narożniku. W sumie każdy pielgrzym spędza w świętych miejscach od 10 dni do trzech tygodni. Wraca do domu z przekonaniem, że stał się innym człowiekiem (DELCAMBRE 1996).

¹¹ Święty miesiąc pielgrzymkowy w islamie jest 12. miesiącem roku muzułmańskiego. Jest to rok księżycowy, liczący 354 do 355 dni, a więc 10-11 dni mniej od roku słonecznego, co wyjaśnia, dlaczego święta muzułmańskie oraz okres pielgrzymki przesuwiają się co roku o kilka dni (DELCAMBRE 1996).

Odrębnym typem pielgrzymek jest *Ziara* – odwiedzanie grobów świętych muzułmańskich. Pielgrzymki w islamie do grobów świętych wywodzą się z wiary, że pochowanie zwłok zmarłego w świętym miejscu zapewnia zbawienie (wyzwolenie) i wejście do raju, zwłaszcza w Mekce, Medynie i świętych miastach szyitów (<http://www.niedziela.pl/>).

Głównymi świętymi miejscami pielgrzymkowymi muzułmanów są (rys. 1):

Mekka (Arabia Saudyjska) – miasto i jego okolice są uważane za święte. Zabroniony jest tam wstęp wyznawcom innej religii. Rocznie przybywa tu około 5 mln pielgrzymów muzułmańskich.

Źródło: www.carbnated.tv

Arabia Saudyjska – Mekka – Święty Meczet

Jest to najważniejszy i największy meczet na świecie. Na jego dziedzińcu znajduje się Al-Ka'ba, uznawana przez muzułmanów za najświętsze miejsce islamu. W jej kierunku zwracają się wszyscy wyznawcy islamu podczas codziennej rytualnej modlitwy. Święty Meczet jest również centralnym miejscem pielgrzymki, w czasie której jej uczestnicy zobowiązani są odwiedzić i okrążyć Al-Ka'bę

Medyna (Arabia Saudyjska), w której po ucieczce z Mekki schronił się prorok Mahomet. Na miejscu, w którym mieszkał powstał meczet, miejsce grobu jego oraz jego córki Fatimy. Jest to drugi po Mekce najważniejszy ośrodek kultu religijnego dla muzułmanów. W 1994 roku wybudowano nowoczesny meczet, w którym jednocześnie może się modlić 175 tys. wiernych (THORVAL 2002).

Fot. Tadeusz Jędrysiak

Izrael – Jerozolima – Meczet Skały

Meczet został wybudowany przez muzułmańskiego kalifa w miejscu, na którym stała Pierwsza i Druga Świątynia Żydowska. Muzułmanie wierzą, że z tego miejsca Mahomet wstąpił do nieba na skrzydlatym rumaku

Jerozolima (Izrael) – jest trzecim co do ważności świętym miastem islamu po Mekce i Medynie. Znajdują się tu dwa słynne meczety: Meczet Skały i Al-Aksa. Obie budowle zostały zbudowane w tym samym czasie, tj. w latach 660–691. Meczet Skały został wzniesiony przez muzułmańskiego kalifa w miejscu, na którym stała Pierwsza i Druga Świątynia Żydowska. Meczet Skały albo Kopuła na Skale jest to ogromna złota kopuła zamykająca fragment skały, zbudowana dla upamiętnienia wniebowstąpienia Mahometa. W środkowej części Meczetu Skały znajduje się, jak głosi biblijna tradycja, skała z Góry Moriah, na której zgodnie z żydowską tradycją Abraham miał poświęcić Izaaka (w tradycji muzułmańskiej syna Izmaela) (HARPUR 1995). Nazwa meczetu – Al-Aksa oznacza „najdalszy”, w domyśle najdalsze miejsce, do którego został zabrany prorok; jest budowlą o charakterze bazyliki rzymskiej, jednorazowo mieszczącą 30 tys. wiernych.

Karbala (Irak) jest jednym z najświętszych miejsc irackich szyitów. Miała tu miejsce rzeź szyitów (680 r. n.e.), w której poległ młodszy syn Alego – Al-Husajn (Ali był bratem stryjecznym i zięciem proroka Mahometa, ożenił się z jedyną córką Mahometa – Fatimą). W Karbali znajduje się grób Al-Husajna i jego brata Al-Abbasa. Nad grobem Al-Husajna zbudowano olbrzymie mauzoleum. Każdego roku w rocznicę śmierci Al-Husajna w Karbali odbywają się widowiska pasyjne upamiętniające męczeństwo Imama (DANECKI 2007).

Meszhed (Iran) – miasto we wschodniej części Iranu, miejsce święte i pielgrzymkowe szyitów Iranu, gdzie został pochowany ósmy Imam szyicki – Ali ar-Rida (770–818).

Al-Kufa (Irak) – miasto w Mezopotamii nad Eufratem, w którym zginął zięć i brat stryjeczny Mahometa – Ali. W mieście tym ukształtowała się ideologia szyitów i wiele ważnych nurtów w teologii islamskiej. Miasto stało się miejscem pielgrzymek szyitów z całego świata.

Qom (Iran) – w mauzoleum spoczywa Fatima al-Ma'sumah, siostra ósmego Imama¹² Ali ar-Rida.

Fot. Tadeusz Jędrysiak

Iran – Qom

Święte Miasto dla szyitów, widok sanktuarium
– Mauzoleum Fatimy al-Ma'sumah

Fez (Maroko) – czwarte pod względem wielkości miasto w tym kraju. W średniowieczu miasto było silnym ośrodkiem fanatyzmu religijnego, jednym ze świętych miast islamu, a jednocześnie stanowiło centrum nauki, przede wszystkim medycyny, matematyki i filozofii. W Fezie funkcjonuje do dziś najstarszy uniwersytet na świecie – Al-Karaouine założony w roku 859. Fez to jedno z nielicznych miast, które zachowało nienaruszony układ klasycznego miasta muzułmańskiego (miasto wpisane na Światową Listę Dziedzictwa Kulturowego UNESCO w 1981 r.). Starą częścią miasta jest medyna, na której wokół znajdującego się tam meczetu el-Karawijijn toczy się całe życie miejskie. Meczet może pomieścić 20 tys. ludzi. Jego minaret jest najstarszy w świecie muzułmańskim. Do Fezu pielgrzymują wierni z północnej części Afryki.

¹² Imam – „uwierzyć temu, kto się zna, że jest wiarygodnego słowa”, „stojący z przodu”, „przywódca” – osoba, która przewodniczy rytualnej modlitwie muzułmańskiej. W islamie sunnickim nie ma duchowieństwa i imamem może być każdy pobożny muzułmanin, niezależnie od pozycji społecznej, o ile dobrze zna *Koran*. Na ogół obowiązki imama ograniczają się do głoszenia kazań podczas piątkowej modlitwy (THORVAL 2002).

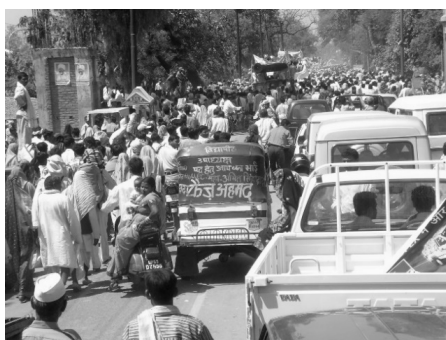
Kairuan (Tunezja) to po Mekce, Medynie i Jerozolimie czwarte święte miasto islamu. Jest jednym z pierwszych miast Afryki Północnej, które trwale opanował islam. Znajduje się w nim sto meczetów. Najśłynniejszy z nich to pochodzący z VII wieku Wielki Meczet, którego dach wspiera się na 414 filarach z rzymskich miast z terenu Afryki, w tym z Kartaginy. W mieście znajduje się także Meczet Cyrulika (Balwierza) – gdzie pochowany jest przyjaciel i osobisty fryzjer proroka Mahometa, który według tradycji zachował jego włosy z brody. Kairuan stanowi ważny cel pielgrzymek muzułmanów z całego świata, zwłaszcza młodych kobiet, które spodziewają się, że poprzez błogosławieństwo, zostaną obdarzone płodnością. Miasto zostało wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO w 1988 roku.

Mazar-i Szarif (Afganistan) jest największym miastem w północnej części kraju, znajdujący się w nim Niebieski Meczet stanowi bardzo ważne centrum pielgrzymkowe szyitów.

Hinduizm – pielgrzymowanie jako jedna z głównych praktyk religijnych

Hinduizm wyznawany jest głównie na Półwyspie Indyjskim. Wyznawcy uważają, iż Bóg przyjmuje wiele postaci i jest czczony pod różnymi imionami, wierzą także w reinkarnację, uznając, że wszelkie działanie, dobre czy złe, krzywdzące czy współczujące, wywiera wpływ na obecne i przyszłe życie. Hinduizm odznacza się niezwykle bogatym panteonem bogów. Obiektami kultu w głównych odłamach hinduizmu są trzej bogowie: Brahma, Wisznu i Śiwa. Brahma jest twórcą świata, Wisznu jego konserwatorem, a Śiwa doprowadza pod koniec każdej ery do jego zagłady. Każde z trzech głównych bóstw może mieć wiele postaci czy też wcieleń (awatara) o różnych imionach i atrybutach.

Hinduistyczna tradycja pielgrzymowania sięga odległych czasów i wiąże się przede wszystkim z obszarem Indii. Pielgrzymki spotykane są również w tych częściach świata, gdzie notuje się duże skupiska Hindusów. W ciągu całego roku organizowanych jest bardzo wiele pielgrzymek. Hindusi przemierzają się bez przerwy, by nawiedzić miejsca święte, wziąć udział w obchodach lub odprawić praktyki religijne w świątyni. Pielgrzymka w tradycji hinduskiej to nie tylko manifestacja wiary, ale również kształtowanie poczucia jedności narodowej wszystkich Hindusów (Piwko 2011).

Fot. Tadeusz Jędrysiak

Indie

Pielgrzymi hinduscy w drodze do miejsc świętych

Należy podkreślić, że pielgrzymka uważana jest za jedną z głównych praktyk religijnych w hinduizmie, która powinna obowiązywać każdego wyznawcę. Hindusi wierzą, że pielgrzymowanie stanowi bardzo istotny element wędrówki człowieka do uzyskania ostatecznego wyzwolenia. Pielgrzymowanie u hinduistów posiada dwojakie znaczenie. Nadrzędnym jest podążanie drogą kolejnych wcieleń, zaś sposobem na wyzwolenie z koła kolejnych narodzin jest rzeczywiste peregrynowanie do miejsc świętych. Hinduska pielgrzymka do świętych miejsc nosi nazwę *tirthajatra*, w dosłownym tłumaczeniu oznacza „podróż do świętego brodu”. Natomiast *tirtha* oznacza bród, a więc punkt, w którym można przekroczyć rzekę, dokonać rytualnych kąpiei. W znaczeniu hinduskim *tirtha*¹³ to miejsce przybliżające do Absolutu.

¹³ *Tirtha* – słowo to również oznacza siedem świętych miejsc dla hindusów. Są to: Ajodhia, Mathura, Gaja, Kaśi, Kańczipuram, Awantika (Udźdzain) i Dwarawati. *Tirtha* może być

Każdy z pobożnych wyznawców hinduizmu pragnie choć raz w życiu odbyć pielgrzymkę do „świętej rzeki” Ganges, która płynie niemal przez całe Indie. Brzeg świętej rzeki jest usiany miejscami pielgrzymkowymi. Zgodnie z wiarą Hindusów kąpiele w Gangesie mają moc oczyszczającą. Wielu życzy sobie, aby po śmierci ich szczątki zostały wrzucone do tej lub innych rzek, które tworzą z Gangesem sieć wodną. Kremacja nad rzekami i kanałami jest w Indiach podstawowym rodzajem pochówku.

Fot. Tadeusz Jędrzyak

Indie – święte miasto Waranasi – religijna stolica hinduistów

Znajduje się tu ponad 100 ghatów. Większość służy do tradycyjnych ablucji, są jednak i takie, na których dokonuje się kremacji zwłok. Ghaty ciągną się na przestrzeni 5 km wzdłuż rzeki, a od nich wąskie uliczki rozchodzą się w głąb starego miasta. Codziennie o świcie nad brzegiem rzeki tysiące pielgrzymów dokonuje tu rytualnej kąpieli. Wypicie choćby kilku kropel wody z tej świętej rzeki wystarcza, by zmyć z siebie grzechy całego życia. Dla turystów przygotowane są specjalne łodzie, z których mogą oglądać poranne modlitwy wiernych w Gangesie

też po prostu miejscem, w którym oddaje się bogom cześć lub miejscem pielgrzymek. Często w Indiach tym wyrazem określa się postacie najbardziej szanowane przez hinduistów (FREDERIC 1998).

Do najbardziej świętych miejsc zalicza się w Indiach:

Allahabad – miejsce, w którym rzeka Ganges łączy się z rzekami Jamuną i mityczną Saraswati, gdzie wielcy bogowie upuścili ziarno nieśmiertelności w formie kropli spermy boga Śiwy. W tych podwójnie błogosławionych wodach co 12 lat odbywa się i trwa 55 dni największe religijne hinduskie święto Kumbh Mela (Święto Dzbana). Bierze w nim udział kilkadziesiąt milionów ludzi. Święto to uchodzi za największe spotkanie ludzi w tym samym celu i miejscu w całej historii ludzkości;

Waranasi jest religijną stolicą Hindusów, której historia liczy ponad 3000 lat i czyni ją jednym z najdłużej zamieszkiwanych miast. Śmierć w tym mieście zapewnia zbawienie. Dużą liczbę pielgrzymów przybywających stanowią zatem osoby w podeszłym wieku. Przez cały rok przybywają tutaj miliony ludzi z całego kraju. Od świtu do zmroku dokonują rytualnego oczyszczenia nad brzegiem świętej rzeki. Ghaty ciągnące się wzdłuż obu brzegów Gangesu stanowią także główną atrakcję Waranasi dla turystów niebędących hinduistami.

Większość ośrodków pielgrzymkowych o zasięgu ponadregionalnym związana jest z kultem Śiwy (ponad 35%) i Wisznu (ok. 30%). Ośrodki kultu boga Brahmy stanowią niecałe 2% ogółu, Wielkiej Matki Bogów (małżonki Śiwy) blisko 20%. W ponad 10% miejscowości brak jest dominującego bóstwa (JACKOWSKI 2003).

W różnych miejscach czci się inne lokalne bóstwa. W poszczególnych rejonach Indii obchodzi się inne święta (istnieją też święta wspólne dla większości wyznawców hinduizmu), tradycyjnie też różne są święte miejsca, do których wędrują pielgrzymi.

Buddyzm – kto umiera w czasie pielgrzymki, udaje się do czystej krainy

Buddyzm to jedna z wielkich religii uniwersalistycznych, a zarazem jedna z najstarszych. Buddyści kierują się w życiu naukami Siddharty Gautamy zwanego Buddą: „Oświeconym” lub „Przebudzonym”. Na krótko przed swoją śmiercią Budda Siddharta, zalecił pielgrzymki w jednej swojej sutrze przekazanej ustnie swoim uczniom. W tej samej sutrze Budda przepowiedział, że każdy, kto umrze w drodze do tych miejsc, uda się do czystej krainy. Był to niejako testament samego Buddy. Jako cel pielgrzymowania wskazał on cztery miejsca związane z wydarzeniami z własnego życia, które w religii buddyjskiej są uważane za święte (GOBEL 2010):

Lumbini – miejsce narodzin Buddy; jest miejscowością leżącą na przedgórzu Himalajów, na terenie dzisiejszego południowego Nepalu. Od roku 1997 znajduje się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO.

Bodh Gaja – miejsce oświecenia. Miejscowość w północno-wschodnich Indiach (stan Bihar). Tu według tradycji buddyjskich rośło święte drzewo figowiec BO, pod którym Siddhartha Guatama osiągnął oświecenie, stając się Buddą (Przebudzonym). Przybywają tu buddyści niemal z całego świata, aby choć na chwilę oddać się medytacji przed potomkiem cudownego drzewa BO. Wszystkie znajdujące się tam budowle są naznaczone jednoczącą obecnością drzewa figowca i skupione wokół niego podobnie jak planety otaczające Słońce. Tradycja głosi, że w tym miejscu inni Buddowie także doświadczali podobnego uczucia oświecenia. Znajdują się tu klasztory z mnichami, którzy reprezentują wszystkie kraje buddyjskie. Rocznie miejsce jest odwiedzane przez około pół miliona pielgrzymów. Jest to jeden z największych międzynarodowych ośrodków buddyzmu (HARPUR 1995).

Fot. Tadeusz Jędrysiak

Indie – Sarnath – święte miasto buddystów

W III wieku p.n.e. staraniem nawróconego na buddyzm cesarza Aśoki w Sarnath powstał cały kompleks klasztorny. Obecnie jest to jeden z najważniejszych ośrodków pielgrzymkowych dla wszystkich wyznawców buddyzmu na świecie

Sarnath – miejsce udzielenia pierwszych nauk. Sarnath jest niewielką miejscowością znajdującą się 12 km na wschód od Waranasi (Indie). To tutaj udał się Budda po osiągnięciu oświecenia w Parku Jeleni – wygłosił swoje pierwsze kazanie „O wprawieniu w ruch Koła Prawa”. Jednym z najślawniejszych zabytków miasta jest 34-metrowa stupa Dhamekh, wzniesiona około III wieku p.n.e. przez króla Aśokę, na miejscu, gdzie Budda po raz pierwszy nauczał Dharmy. Pielgrzymi przybywają do Sarnath z całego świata, modlą się pod stupą lub przebywają w jednej z wielu buddyjskich świątyń.

Kushinagar – miejsce śmierci Buddy. Miejscowość w północnych Indiach w stanie Uttar Pradesh. Tu, niedaleko rzeki Hiranyavati, Budda Siakjamuni osiągnął nirwanę i został skremowany. Znajduje się tu wiele wspólnych stup (świątyń-relikwiarzy).

Punktami docelowymi pielgrzymek w buddyzmie mogą być między innymi: zespoły klasztorów z posągami Buddy i świętymi tablicami, z licznymi na ogół malowidłami ściennymi przedstawiającymi historię życia proroka; świątynie-relikwiarze (stupy zwane też dagobami); klasztory z mnichami; Drzewa Bodhi BO (*Ficus religiosa*), wokół których są zazwyczaj umieszczone święte tablice i posągi (JACKOWSKI 2003).

Fot. Tadeusz Jędrysiak

Chiny – Szanghaj – Świątynia Nefrytowego Buddy
Mnisi i pielgrzymi na terenie zespołu klasztornego

Warto zaznaczyć, że niektóre święte miejsca buddyzmu stanowią również cel pielgrzymek wyznawców innych religii. Świątynie buddyjskie to bez wątpienia jedne z najpiękniejszych na świecie. Obszerne, proste i do głębi przejmujące, ale niemal wyłącznie służące mnichom i kapłanom, w rękach których się znajdują. Za ich pozwoleniem odwiedzający mogą obser-

wować obrzędy, ale nie mogą w nich brać udziału. Wszystko, co czynią mnisi, służy bowiem ich własnemu duchowemu rozwojowi. Pielgrzymi podążający do buddyjskich sanktuariów czy świątyń starają się przybyć tam w jednym z czterech ważnych dni w każdym miesiącu. Są one wyznaczone przez cztery fazy księżyca, a najbardziej pomyślny jest ten, w którym wypada pełnia. W świętym miejscu składa się wiązanek kwiatów, ofiarowuje mnichom żywność w ramach jałmużny, zapala lampki symbolizujące oświecenie oraz pali kadzidło oznaczające czystość. Po tych obrzędach, należących do podstawowego kanonu rytualnego, następują bardziej zindywidualizowane formy manifestowania wiary. Jeden pielgrzym może na przykład powtarzać pięć przykazań: nie zabijaj, nie kradnij, nie kłam, nie cudzołóż i nie pij alkoholu, inny z kolei wybrane sentencje z powiedzeń Buddy lub recytować zasady Ośmiorakiej Ścieżki. Zgodne jest to z buddyjską filozofią, która nie nakłada obowiązku wypełniania ustalonego rytuału obrządku kultowego (KOLENKIEWICZ 2016). Każdy kraj buddyjski ma własne ośrodki pielgrzymkowe. Jednak miejsca w północnych Indiach związane z życiem Siddartha Gautama odgrywają szczególną rolę.

Fot. Tadeusz Jędrzyak

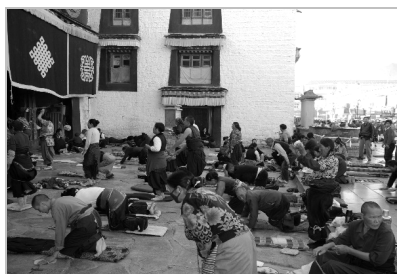
Tybet – Lhasa – pałac Potala

Jest jednym z architektonicznych cudów świata, wpisanym w 1994 roku na Listę UNESCO. Ten warowny pałac dalajlamy, duchownego przywódcy Tybetu, wygląda jakby wyrastał wprost ze wzgórza dominującego nad Lhasą. Odizolowane położenie, imponujące rozmiary oraz złote dachy, wszystko to tworzy niezwykłą, mistyczną atmosferę. Jego widok na tle bezchmurnego nieba zapiera dech w piersiach.

Jest to największy kompleks pałacowy usytuowany najwyżej na świecie
(3683 m n.p.m.)

Pielgrzymi w drodze do świątyni poruszają własnymi młynkami modlitewnymi. Lhasa znaczy „święte miejsce” albo „miejsce bogów”. Po przybyciu do świątyni obowiązkiem każdego jest okrażenie świątyni dookoła z własnym młynkiem modlitewnym

Fot. Tadeusz Jędrzyk

Tybet – Lhasa

Pielgrzymi modlą się przed świątynią, na specjalnych matkach w pozycji leżącej przesuwają się w kierunku głównego wejścia

Należy parę słów wspomnieć także na temat buddyzmu tybetańskiego, czyli lamaizmu (od nazwy duchownych – lamów). Buddyzm tybetański jest religią powstałą na bazie indyjskiego buddyzmu tradycyjnego, który pojawił się w Tybecie w połowie VII wieku n.e. W buddyzmie tybetańskim pielgrzymki są bardzo lubianą i rozpowszechnioną praktyką. Każdy Tybetańczyk marzy o tym, żeby przynajmniej raz w życiu odwiedzić Święte Miasto Lhasę lub Świętą Górę Kailash. Do dziś można zobaczyć ludzi w różnym wieku, nawet z najodleglejszych prowincji tybetańskich, którzy wyruszają żeby przemierzyć drogę do Lhasy oddając przez cały czas pokłony.

Fot. Tadeusz Jędrysiak

Tybet – **flagi modlitewne**, na których są wypisane buddyjskie mantry. Chorągiewki modlitewne wieszane w pięciu kolorach, które mają odzwierciedlenie w symbolice buddyjskiej: niebieska to energia, zielona – aktywność, biała – pokój, żółta – mądrość, a czerwona – moc. **Młynki modlitewne** umieszczone są wokół świątyni. Należy nimi obracać, by zawarte w nich przesłanie świętych tekstów, było korzystne dla wszystkich istot

Obecnie Lhasa to drugie w kolejności miejsce pielgrzymek buddystów z Tybetu, Mongolii, Butanu, Nepalu, Indii i niektórych rejonów Chin. Pałac Potola w Lhasie na Czerwonej Górze jest najważniejszym celem pielgrzymek tybetańskich buddystów; słynie na świecie jako przykład przemierzania chińskiego i tybetańskiego stylu w architekturze. Nieodłączną częścią buddyjskich tybetańskich pielgrzymek są czorteny, kamienie modlitewne, młynki modlitewne i chorągiewki modlitewne – są to różne formy ofiary (podobnie jak w chrześcijaństwie stawia się kapliczki wśród pól, krzyże przydrożne). Fundowane są przez wiernych w pobliżu klasztorów i innych świętych miejsc oraz tam, gdzie szczególnie potrzebne jest błogo-

ślawieństwo – w trudnych częściach na szlakach karawan. Są podzięką za szczęśliwe przebycie niebezpiecznego mostu czy wysokiej przełęczy smaganej lodowatymi wiatrami (KALMUS 2000).

Zakończenie

Silnie zakorzeniona potrzeba kontaktu ze sferą *sacrum* sprawiła, że tradycja podróżowania do miejsc świętych sięga zamierzchłych czasów. Odwiedzanie takich miejsc uważane było za akt wiary i odwagi, bowiem często wymagało od pielgrzyma pokonania dużych odległości, wielu trudów i niebezpieczeństw podróży. Do dziś przetrwały relikty starożytnych szlaków pielgrzymkowych. Najdłużej swą tradycję pielgrzymkową kultywują hinduiści – około 3 tys. lat, natomiast najmłodszą tradycję mają muzułmanie. Migracje pielgrzymkowe dały początek wszelkim wyjazdom turystycznym. Teoretycy turystyki kulturowej wyróżniają turystykę pielgrzymkową i religijną, które różni motyw podróży. Pielgrzyma motywują pobudki religijne, turystę – poznawcze. Cel podróży pozostaje wspólny – potrzeba obcowania z *sacrum*, wiążąca się w pierwszym przypadku z duchowym przeżyciem, wewnętrzną przemianą, spełnieniem obowiązku religijnego, w drugim – z doskonaleniem intelektualnym, poznaniem atrakcyjnego turystycznie i niezwykłego miejsca związanego z kultem religijnym.

BIBLIOGRAFIA

- BARBARIĆ S., 1999, *Antropologiczno-biblijne i religijno-duchowe wymiary pielgrzymowania z konkretnym przykładem w Medjugorje*, <http://www.medjugorje.hr/pl/duchowosc/rozwania-teologiczne/wymiary>; 15.05.2016.
- DANECKI J., 2007, *Podstawowe wiadomości o islamie*, Wyd. Akademickie Dialog, Warszawa.
- DELCAMBRE A. M., 1996, *Mahomet głos Allaha*, Wyd. Dolnośląskie, Wrocław.
- DEŁUŻEWSKA A., 2012, Muzułmanie jako uczestnicy ruchu turystycznego – wybrane determinanty turystyki religijnej i poza religijnej, „Folia Turistica”, 27.
- FLAGA M., 2013, *Miejsca kultu w Ziemi Świętej – od sacrum przyrody do sacrum miasta*, „Krajoobraza Pogranicza Kulturowego”, 19.
- FREDERIC L., 1998, *Słownik cywilizacji indyjskiej*, t. 2, P. Piekarski (red.), Wyd. Książnica, Katowice.
- GOEBEL D., 2010, *Buddyjska pielgrzymka*, „Diamentowa Droga”, 44 (Magazyn Związku Buddyjskiego Karma Kagyu); także strona internetowa: http://diamentowadroga.pl/dd44/buddyjska_pielgrzymka; 20.05.2016.
- GÓRECKI J., 2007, *Fenomen pielgrzymowania Europejczyków do Rzymu na podstawie czasopisma Katolik (1869–1914)*, „Peregrinus Cracoviensis”, 18, s. 47–63.

- HARPUR J., 1995, *Święte miejsca*, Wyd. Świat Książki, Warszawa.
- JACKOWSKI A., 2003, *Święta przestrzeń świata. Podstawy geografii religii*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., 2007, *Pielgrzymki jako przejaw solidarności międzyludzkiej*, „Peregrinus Cracoviensis”, 18, s. 13–27.
- JAN PAWEŁ II, 1998, *Incarnationis misterium*, Bulla ogłaszająca Wielki Jubileusz Roku 2000 (29.11.1998).
- KALMUS M., 2000, *Tybet. Legenda i rzeczywistość*, Wyd. Baran i Suszczyński, Warszawa.
- KLIMIUK E., 2012, *Pielgrzymki i miejsca święte w Rosji – krótki rys historyczny*, „Rozprawy Społeczne”, IV, 1.
- KOLENIEWICZ A., *Pielgrzymki w różnych religiach*, <http://www.parafia-piotraipawla.pl/index.php/pielgrzymka-jasna-gora>; 20.05.2016.
- KOZYRA J., 1988, *Pielgrzymki w Biblii*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 21.
- MAKOWSKA A., 2015, „Izraelskie pielgrzymowanie”, czyli kult Boga JHWH podczas dorocznych świąt pielgrzymkowych judaizmu, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”, 1.
- Mały słownik kultury świata arabskiego*, 1971, J. Bielawski (red.), Wyd. Wiedza Powszechna, Warszawa.
- MIAZEK J., 2000, *Otwarcie Drzwi Świętych w roku jubileuszowym*, „Warszawskie Studia Teologiczne”, 13.
- ORZECZOWSKA-KOWALSKA K., 2013, *Współczesny pielgrzym na szlaku do Santiago de Compostela*, „Turystyka Kulturowa”, 4.
- PERSZON J., 2013, *Antropologiczny i religijny wymiar pielgrzymowania*, http://www.bezpiecznypowiat.pl/download/konf_2013/5; 15.06.2016.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Wydanie ilustrowane (Księga Powtórzonego Prawa, rozdział 16, 16), 2000, Wyd. Pallotinum, Warszawa-Poznań.
- PIWKO A.M., 2011, *Manifestacja wiary, pielgrzymowanie do miejsc świętych w hinduizmie, judaizmie, islamie*, „Studia Theologica Varsaviensia”, 2, s. 179–191.
- RADŁOWSKA J., 2009, *Religia żydowska w obliczu wyzwań współczesnego świata*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie”, Zeszyty Studenckie, Wrocław.
- SALETNIK A., 2016, *Średniowieczne misje i pielgrzymki*, <http://www.vo.tarnow.pl/starastrona/multi/HISTORIA>; 20.05.2016.
- Słownik wyrazów obcych*, 1980, J. Tokarski (red.), PWN, Warszawa.
- SOLOMON N., 1997, *Judaizm*, Wyd. Pruszyński i S-ka, Warszawa.
- THORVAL Y., 2002, *Słownik cywilizacji muzułmańskiej*, Wyd. Książnica, Katowice.
- TYLOCH W., 1987, *Judaizm*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa.
- ŻYWCZAK K., 2014, *Miejsca święte*, Wyd. SBM, Warszawa.
- <http://www.niedziela.pl/arttykul/79851/nd/O-pielgrzymowaniu->
- <http://www.opoka.org.pl/varia/msze/pielgrzym2.htm>.
- www.carbnated.tv.

